

СПОЖИВЧА СВІДОМІСТЬ, АБО ЯКІ КАДРИ НАМ ПОТРІБНІ?

ОЛЕКСАНДР ЧЕРЕДНИЧЕНКО,

*кандидат психологічних наук, державний експерт
Ради національної безпеки і оборони України, м. Київ*

Лідерство у сучасному світі, як відомо, включає концептуальне планування, прийняття рішень, їх мотивування, організацію і спрямування діяльності людей на досягнення конкретної мети. Все це - СИСТЕМА компетенцій, СИСТЕМА вмінь і СИСТЕМА дій. Зрозуміло, що лідер корпорації діє в інтересах корпорації, лідер партії - в інтересах партії, лідер країни, нації - в інтересах країни, нації.

Видатні світові політичні лідери - це універсальні лідери, які прогнозують події далеко наперед, мислять і діють стратегічно, і водночас конкретно, практично. Лідери-натхненники, лідери-виконавці, ситуативні лідери, емоційні лідери, ділові лідери, як правило, не досягають стійкого успіху як державні мужі.

Проблеми державного лідерства в сучасній Україні - основний рефрен політичного есе нашого постійного автора, політолога і психолога Олександра Чередниченка.

*Шлях - це коли народ готовий разом
із правителем померти... коли він
не знає ані страху, ані сумніву.
Сунь-цзи*

*Усяка вища єднаюча думка й усяке
правильне єднаюче почуття є найбільшим
щастям у житті нації.
Ф. Достоевський*

Французький філософ, письменник і політичний діяч Жозеф де Местр (1753-1821) написав свої відомі у всьому світі "Роздуми про Францію". Ключові моменти, на яких він загострив увагу, зберігають свою актуальність і донині й легко накладаються на ту дійсність, у якій ми сьогодні знаходимося. У своїй роботі він зазначав, що владні структури заповнили переважно "маленькі люди". Вони з упертою невідворотністю роз'їдали велику Імперію. Роз'їдали не тому, що за всяку ціну хотіли зруйнувати Францію, а тому, що їхні **прагнення знаходилися в межах матеріальних пріоритетів**. Сенс існування таких людей полягав у боротьбі за владу, у пошуках усіляких принад, особистих вигод, збагачення тощо. Великі цілі їм були не до снаги. Вектор їхньої думки навіть не спрямовувався в цей бік. Хоча відомо, що будь-яка країна вмирає, якщо відсутні чіткі, зрозумілі, масштабні орієнтири. Відсутність **ВЕЛИКОЇ МЕТИ** робить народ сліпим. Україна також, утрачаючи свій величезний культурно-історичний, духовний потенціал, поступово зводиться до рівня бантустану. Навіть якщо він буде європейським. Волання поодиноких, які ще здатні оцінити те, що відбувається, тоне серед організованого лементу наближених, які обліпили владну вертикаль. Причому не так важливо, якій кольоровій гамі вони віддають перевагу. У цьому сенсі наша країна нагадує величезний есслінівський театр абсурду.

Якщо ми проаналізуємо, що ж ми здобули за сімнадцять років "реформ" під проводом наших достойників, картина виявиться гнітючою. Країна позбавилася ядерної зброї й дїездатної армії, втратила фінансову незалежність і знаходиться в стані тривалої економічної нестабільності; ми не спромоглися стати повноцінним суб'єктом на міжнародній арені, наші громадяни опинили-

ся в ситуації відчуження до власної держави; у нас значно впала якість освіти, розвивається глибока духовна та моральна деградація народу; руйнується інститут сім'ї, заохочуються нетрадиційні форми сексуальної орієнтації й настирливо нав'язується толерантне до них ставлення, набирає обертів демографічна криза; пишно розквітла наркоманія, розвивається пивний алкоголізм у дітей; різко зросла захворюваність на туберкульоз та інші інфекційні хвороби. За рівнем розповсюдженості на СНІД ми стоїмо в одному ряді з африканськими країнами. Окрім того, набула величезних масштабів контрабанда, торгівля людськими органами, кілерство. Серійні вбивці в умовах в'язниці живуть краще, ніж більшість наших пенсіонерів, а рівень захищеності їхніх прав вищий, ніж у пересічного громадянина України. Масштабна корупція, немов іржа, роз'їдає весь державний механізм. У країні утворилося величезне соціальне дно з жебраків, бездомних та безпритульних. А так звана "політкоректність" передбачає нещадну цензуру і контроль над думками... Список "здобутків" можна продовжити. Назване є ознаками "забитої країни".

Те, що в Україні колись вважалося диким, страшним, огидним і мерзенним, стає узвичаєним, буденним явищем, елементом людського повсякденного життя.

А що ж ми маємо на протилежних шальках терезів? Здобутки скромні. Звичайно, є невелика група людей, яка задоволена результатами. Вона сьогодні володіє 85% національного багатства. Інші ж платять занадто високу ціну за такі примарні явища, як "демократія", "права людини", "плюралізм", "свобода" тощо. Ці поняття складають собою ідеологемний конструкт, за допомогою якого людину втягнуто у віртуальний простір, де вона обертається без надії вийти за його межі. Виходить, що найбільшим нашим "надбанням" став **світ ілюзій**. Його й реальність неможливо розрізнити, тому, незважаючи на те, що король голий, основна маса цього не бачить. Їй не дадуть цього побачити модератори, у руках яких знаходяться потужні засоби впливу. Інформаційно-психологічна завіса успішно відокремлює людей від матеріального світу. Держава на цьому фронті явно програє. Вона позбавлена важелів. А ті, що є, використовуються, здебільшого, у приватних або групових цілях.

№ 4 (95) червень 2009 р.

На одній із телевізійних передач відомий український політик без жодних сумнівів заявив, що нам немає чого "вигадувати свій власний шлях розвитку". Основний його рефрен: "Хутчіш до Європи"! Без бажання розібратися, а що ж нині діється в самій Європі, які тривожні й загрозові тенденції, для нашої національної безпеки розвиваються в ній? Та Європа, яка колись вселяла повагу своїми досягненнями, уже стає надбанням історії. Сьогодні в неї напівпериферійне становище. Воно є наслідком не лише її технологічної залежності й низької конкурентоспроможності, а й результатом безідейності та дріб'язковості європейських лідерів, які виявляють готовність лягти під чужий проект "Безрозмірної Європи". Напівпериферійність, як і колонія, - не лише точка на земній кулі. Це стан розумування, розмірковування. У цьому сенсі сучасна Європа дійсно втратила значну частину колишньої привабливості.

Таким чином, подібні заяви на весь телефір - удар по самоідентичності власного народу, свідчення відсутності віри в нього. Зрештою, вони є банальним проявом власного комплексу меншовартості. Він уперто нав'язується українським громадянам на всіх владних рівнях у вигляді нашої "нецивілізованості", своєрідного "дикунства", "політичної незграбності" тощо. Такі експлорації спрямовані на зниження пасіонарності народу, вони висмоктують з нього здорові сили. А сама "європейськість" чомусь пов'язується лише з принадами (тілесними за своєю природою), які має, начебто, отримати українська людина. **Нещадне ідеологічне "бомбардування" свідомості спричинило заміну традиційного світосприйняття споживчим.** На фундаменті чужої світоглядної бази створюється світлий міф про суспільство споживання, а темний - про традиційне, засноване на культурно-історичній спадщині, моралі, моральності тощо.

Боязкі спроби державних лідерів якось зменшити негативні суспільно-економічні прояви ні до чого не призводять. І не можуть призвести, оскільки боротьба ведеться з їхніми наслідками. Осмислення глибинних основ виникаючих проблем виявилось їм не до снаги. Тому вони не здатні поставити масштабні завдання, а тим більше їх вирішувати. Налагодити те, щоб усі ланки державного механізму працювали як одне ціле, вони виявилися неспроможними.

Під час катаклізмів населення зазвичай знає свої перспективи і намагається знайти вихід із ситуації. Нині ж воно дезорієнтоване, утратило чітке уявлення про те, де знаходиться насправді й що робити. Йому безупинно втовкмачують, що неможливо розбрат, безкінечні "розборки" та політична тріскотня є ознаками цивілізації, вільного суспільства та демократії. І цим фактом ми вже знаходимося якщо не в Європі, то в її снігах. Коментарі та пояснення на цю тему покликані ще більше "затуманити" становище, позбавити народ будь-якої логічної опори. У проведенні "державної" політики дії еліти орієнтуються на приписи так званої "світової думки". Ми вже припинили помічати, що грубе втручання в наші внутрішні справи стало вже нормою. Свого часу Джордж Вашингтон у своїй промові, виголошеній при складанні ним президентських повноважень 17 вересня 1796 р., сказав: "Пильність вільного народу проти віроломних інтриг іноземного впливу повинна бути постійно пробуджена. Бо історія та досвід доводять, що іноземний вплив є найзгубнішим ворогом республіканського уряду".

За умови розвитку названих тенденцій в Україні виникає загроза національній безпеці. Її неминуче очікує розкол, ознаки якого ми вже можемо спостерігати. Фраг-

ментують її не грубою силою, а непомітно, через загострення внутрішніх суперечностей та застосування "демократичного" принципу формування влади. Сьогодні ця влада змінюється раз на п'ять років. Не може керівник держави, маючи владу на один день, будувати плани на місяць чи рік. Короткострокові програми за відсутності глобального напрямку набувають руйнівного для суспільства характеру. І справа тут у суті системи. Від неї залежить формування типу свідомості й моделі поведінки. Люди завжди виконують правила, які диктує система. Тож, змінивши систему, можна змінити людей. Хто визначає правила гри, той визначає поведінку гравців.

За допомогою системи виборів здійснюється селекція кадрів. Причому наявність позитивних якостей чи таланту не є обов'язковими. Набір "переваг" формують політтехнологи й нав'язують українським громадянам. У такому підході порушено фундаментальний принцип стабільності системи - спадкоємність влади. Країна неминуче опиняється в колі впливу угруповань, що складаються з тимчасових прибічників (це ми сьогодні спостерігаємо повсюдно). Далі, за логікою, вони починають боротьбу між собою за портфелі, а головне - за ресурси. Державна потуга починає танути, немов морозиво на сонці. Нині Україна тримається купи завдяки перетягуванню "геополітичного канату" третіми силами. Вони мають свій інтерес щодо неї. Але "косівський прецедент" уже надіслав нам свою "чорну мітку". І ми все виразніше чуємо його тривожний подзвін.

Хтось може заперечити й наведе як аргумент стан справ у західних країнах. Зауважимо, що й там відбувається процес поступової втрати суверенності. Монополію єдиного актора міжнародної політики супердержав поступово перебирають ТНК - впливові неурядові організації і міжнародні фінансові інституції. На найбільші з них уже припадає 2/3 обсягу світової торгівлі. Тому в розвитку глобальних економічних процесів **ТНК безпосередньо зацікавлені в роздрібненні країн.** Чим більша роздрібненість, тим менше здатності до опору. Для досягнення абсолютної влади дробляться організаційні, людські й соціальні інститути держав. Під покривом глобалізації (інтернаціоналізації) відбувається перетворення країн на окремі, слабко пов'язані між собою анклавні - **своєрідні торговельні центри.**

Отже, не маючи масштабного розуміння ситуації, неможливо побачити її глибинні основи. Без постановки глобальної мети боротьба за владу вироджується в боротьбу за голоси виборців. Дрібне мислення автоматично подрібнює й мету. Якщо у ваших руках шмат металу, ви не зробите з нього нічого, поки не вирішите, що конкретно куватимете - елементи огорожі чи меч. Інакше вийде, як у відомій казці, - "пшик". Тут ми торкаємося дуже великої проблеми. Можливо, найбільшої з усіх відомих. Історія засвідчує, що успіхів досягали не ті, хто багато говорив, а ті, хто мав **цілісний світогляд, що дозволяє бачити фундамент проблеми.** Наскільки правильним було бачення - це інше питання. Але потрібні реальні кроки з метою запропонувати суспільству образ майбутнього.

Щоб цього не сталося, у світі є сили, зацікавлені в знищенні кореневої системи традиційних країн, - чи то України, чи то Росії, чи то Німеччини або Франції. Найлегший і нетравматичний метод їхнього послаблення - **організувати процеси, що розставляють на ключові посади людей, які не відповідають цим місцям.** Нехай вони будуть хоч тричі чесними, інтелектуально розвиненими, але якщо проблема лежить за рамками розуміння цих людей, їхні дії гарантовано вестимуть до розвалу справи. А з ними - і всієї країни. Девід Рокфел-

лер, виступаючи на Раді ООН із підприємництва в 1994 році, заявив: "Ми стоїмо на порозі глобальної трансформації. Нам потрібна лише правильна масштабна криза, і нації приймуть Новий світовий порядок".

Тривожність того, що відбувається, усвідомлюється всіма чесними й мислячими людьми. Державну біду вони сприймають як власну й готові допомогти своїй країні. Ми про це чуємо і з високих трибун, і від фахівців різних напрямків, і від простих людей. У рамках свого розуміння й можливостей вони роблять багато важливих справ. Та все ж, відзначаючи їхню звияжну діяльність, зауважимо, що до тих пір, поки кожен буде думати, що верхівка айсберга - це весь айсберг, енергія цих достойників пропадатиме марно. Вони не перетворяться на реальну силу тому, що кожен, роблячи частину, думає, що робить ціле. Колись великий лікар Гален сказав, що "немає хворих органів, а є хворі організми". Можна детально описувати болячки, але не спромогтися поставити діагноз і призначити необхідне лікування. Якщо в будинку ви виявили калюжу на підлозі, то боротьбу потрібно вести не з нею, а поремонувати водогін чи дірявий дах. Тобто дія матиме сенс, якщо вона скоординована із загальним планом. А коли люди не бачать цілого, кардинальне вирішення проблеми неможливе. Якщо не осмислити ситуації у відповідному масштабі, боротьба зведеться не до боротьби за владу як за інструмент, необхідний для реалізації задуманого, а до боротьби за владу заради влади як інструменту, що дозволяє реалізувати свої матеріальні цілі.

Звідси випливає головне завдання нинішнього часу - пошук людей, здатних мислити стратегічно. Не в межах окремої галузі, а в масштабі всієї планети або Всесвіту. Не може чесна, добра, розумна людина, що думає масштабом двірника, узятися за велику справу. Вона

для неї нездійсненна не тому, що забракне інтелекту, а тому, що подібне осмислення виходить за межі її сприйняття. Розмірковування переважної більшості людей ніколи не виходять за рамки популярних максим, як от: "посадити..., побудувати..., народити...". Але хтось повинний думати й про проекти планетарного масштабу. Якщо цим не займатися, то все поступово опиняється в руках тих, хто орієнтований на отримання власного задоволення, горме.

Без сильної держави неможливо стримати ерозійні процеси, завдати удару по корупції, зупинити дію незліченних грантоїдів - так званих "неурядових організацій", через які насправді сильні світу цього намагаються здійснювати зовнішнє управління Україною. Держава - це безцінна спадщина, яку ми маємо зберегти за всяку ціну. Усі успішні модернізації, як старі, на зразок голландської, британської або французької, так і нові - японська, корейська, тайваньська, малайзійська, китайська, - це авторитарні модернізації з вирішальною роллю держави в управлінні розвитком і достатньо жорстким скороченням простору для демократичних процедур.

Наша країна потребує людей, які здатні, заради блага України, на справи, не пов'язані з власною вигодою, які ставляться до держави, як до своєї сім'ї. Вони мають розуміти, що послаблення держави повертає нас в хаос, розпад, в розкол не лише території чи еліти, а й нації. Ці люди повинні мислити світовими категоріями й не боятися цього, бути здатними побачити **першопричини** наших бід, а не лише боротися з їхніми наслідками. Вони ніколи не користуватимуться нерозумінням народу, щоб його грабувати, і не будуть використовувати державний ресурс для придбання яхт і палаців. Їм вони не потрібні з тієї ж причини, з якої дорослій людині не потрібні дитячі іграшки.

© О. Чередниченко

Надійшла до редакції 23.03.2009

ПІСЛЯМОВА ВІД РЕДАКЦІЇ

Виходячи з викладених міркувань, для українських лідерів бачаться такі «рецепти». По-перше, українські лідери повинні розкрити для народу його Велику Мету (національну ідею). Якщо заглибитися в історію, то для англійців формула цієї ідеї «Англія – володарка морів», німців – «Німеччина понад усе», Чингісхана і його нащадків – «До останнього моря», сучасних американців – «Досягнення особистого успіху». За останні 20 років, ми, українці, на жаль, не наблизилися до розуміння такої простої і ментально близької для нас, більше того, - працюючої вже багато століть ідеї «Зроби себе в Україні» - ідеї успіху держави як суми особистих успіхів її громадян. По-друге, вітчизняні лідери повинні розробити Механізм реалізації Великої Мети, як це, скажімо, зробив Ден Сяолін для китайців (політика «чотирьох модернізацій» і побудова «соціалізму з китайською специфікою»). Під його проводом віковий трудовий і діловий менталітет китайців було «модернізовано» до сучасного рівня країн Заходу. Так само сплав української працездатності та західної діловитості і доброчесності повинні дати бажану нову якість – навчити нові покоління українців жити і працювати по-новому. По-третє, на лідерах нації лежить місія «повернення втраченого обличчя» (позицій) в історії, культурі, науці, духовній та інших сферах.

У цьому сенсі лідери мають припинити примітивне перетягування «мовного канату» «Схід-Захід» задля дешевих голосів на виборах. Системний аналіз країн-аналогів (візьмімо Чехію ХІХ-початку ХХ ст.) однозначно свідчить, що без яскравого «Я» (у нас воно українське і ніяке інше) неможливий успіх нації і держави. Лідери розуміють роль науки як пріоритету постіндустріального суспільства. Вони ж розуміють різницю між "Science" і "VolksScience" тих маси псевдовузів-грибів останніх десятиріч, так само як різницю між перспективними 30-40-річними науковцями і 90-річними авторитетами.

У вельми делікатній духовній сфері тільки Лідер може піднятися до розуміння ролі Києва як носія Християнства Східної Європи. Відповідними саме цій місії повинні бути і дії духовних провідників.

По-четверте, - що не повинен чинити Лідер. Застосуємо тут короткий стиль: 1. Обіцяти і не виконувати. 2. Сваритися будь з ким. 3. «Залягати на дно» в скрутні моменти криз. 4. «Жити на небі». 5. Опускатися до ролі «пожежника» у державних справах.

Україні потрібне СИСТЕМНЕ державне управління. Настав час СИСТЕМ.

№ 4 (95) червень 2009 р.